

Genesis 4 Ben ik mijn broeders hoeder?

Genesis 4¹De mens, Adam, had gemeenschap met Eva, zijn vrouw, en zij werd zwanger en bracht Kaïn ter wereld. ‘Met de hulp van de HEER,’ zei ze, ‘heb ik het leven geschonken aan een man!’²Later bracht ze zijn broer ter wereld, Abel. Abel werd herder, Kaïn werd landbouwer.³ Op een keer bracht Kaïn de HEER een offer van wat hij had geoogst.⁴

Ook Abel bracht een offer; van de eerstgeboren dieren van zijn kudde koos hij de mooiste uit. De HEER merkte Abel en zijn offer op,⁵ maar voor Kaïn en zijn offer had hij geen oog. Dat maakte Kaïn woedend, zijn blik werd donker.⁶ De HEER vroeg hem: ‘Waarom ben je zo kwaad, waarom kijk je zo donker?’⁷ Handel je goed, dan kun je toch iedereen recht in de ogen kijken? Handel je slecht, dan ligt de zonde op de loer, begerig om jou in haar greep te krijgen; maar jij moet sterker zijn dan zij.’⁸ Kaïn zei tegen zijn broer Abel: ‘Laten we het veld in gaan.’ Toen ze daar waren, viel hij zijn broer aan en sloeg hem dood.⁹

Toen vroeg de HEER: ‘Waar is Abel, je broer?’ ‘Dat weet ik niet,’ antwoordde Kaïn. ‘Moet ik soms waken over mijn broer?’¹⁰

‘Wat heb je gedaan?’ zei de HEER. ‘Hoor toch hoe het bloed van je broer uit de aarde naar mij schreeuwt.’¹¹ Daarom: vervloekt ben jij! Ga weg van deze plek, waar de aarde haar mond heeft opengesperd om het bloed van je broer te ontvangen, het bloed dat jij vergoten hebt.¹² Ook al bewerk je het land, het zal je niets meer opbrengen. Dolend en dwalend zul je over de aarde gaan.’¹³ Kaïn zei tegen de HEER: ‘Die straf is te zwaar.’¹⁴ U verjaagt mij nu van deze plek en ik mag u niet meer onder ogen komen, en als ik dan dolend en dwalend over de aarde moet gaan, kan iedereen die mij tegenkomt mij doden.’¹⁵ Maar de HEER beloofde hem: ‘Als iemand jou doodt, zal dat zevenmaal aan hem worden gewroken.’ En hij merkte Kaïn met een teken, opdat niemand die hem tegenkwam hem zou doodslaan.¹⁶ Toen ging Kaïn bij de HEER vandaan en hij vestigde zich in Nod, een land ten oosten van Eden.

²⁵Opnieuw had Adam gemeenschap met zijn vrouw, en zij bracht een zoon ter wereld. Ze noemde hem Set, ‘want,’ zei ze, ‘God heeft mij in de plaats van Abel, die door Kaïn is gedood, een ander kind gegeven.’²⁶ Ook Set kreeg een zoon, die hij Enos noemde. In die tijd begon men de naam van de HEER aan te roepen.

God is er voor de slachtoffers en voor de daders, maar meest van al spreekt hij tot ons in zijn woord en in ons geweten, om te verhinderen dat er zoiets vreselijks gebeurt.

Terwijl we elke dag angstvallig de coronadoden in de gaten houden, worden in het wilde weg gezonde mensen neergeschoten en om het leven gebracht. Op vandaag zijn massa's mensen diep geraakt, geschokt door mensen die elkaar het leven benemen op een gruwelijke manier. George Floyd, Jacob Blake voor de ogen van zijn drie kinderen, maar we moeten het niet eens zover gaan

zoeken, Bas van Wijk in Amsterdam, Jozef Chovanec in een politiecel in Charleroi.

Er is niets nieuws onder de zon. In Genesis 3 al krijgt de mens zijn plek in een onvolmaakte schepping die distels en doornen voortbrengt. In Genesis 4, we zijn dan nog maar een paar bladzijden ver geraakt in het verhaal van God met mensen, lezen we over ... broedermoord.

Natuurlijk is het van alle tijden. Wat blijft, is de gruwel, de verschrikking van die daden. Wat verandert, is de reactie van mensen. In het begin dat de televisie opkwam, begon er iets te dagen. Men wist plots veel meer van de wereld. De wereld werd een dorp en je weet hoe dorpelingen gechoqueerd zijn als er in hun dorp iets voorvalt. De wereld werd een dorp door de *social media*. Je zou denken dat de onverschilligheid toenam, want al dat geweld dat er op al die schermpjes te zien is, maakt je toch afstandelijker, zou je denken. Dat is ook zo. We kunnen zeer goed, veel te goed, relativeren. Maar we kunnen dankzij de sociale media ook bijzonder snel en makkelijk reageren. En wanneer miljoenen mensen dat doen, dan geven zij samen een krachtig signaal.

Wat wil dat signaal?

Het is in elk geval een uitdrukking van mensen die snakken naar een veilige samenleving waarbij je niet vogelvrij wordt verklaard door een gril van de samenleving. Vandaag zijn het de zwarten en de holebi's, morgen misschien de wetenschappers en de politici.

Het is een signaal dat om bestraffing vraagt, strengere straffen voor de daders, in de hoop dat het geweld vermindert. Als we ons verhaal bekijken, als we vergelijken met Genesis 4, dan zien we dat Kaïns leven er na de moord inderdaad heel anders zal uitzien. Maar God laat het hier niet bij. Hij toont zijn genade aan dader én slachtoffer en Hij zorgt voor een nieuw begin. Hoe goed de protesten in de wereld ook bedoeld zijn, ze kunnen nooit tippen aan hoe Gods liefde omgaat met de verschrikkelijke werkelijkheid van broedermoord.

De bijbel...

De mensen waren er pas en het liep al mis. Het begint nochtans goed. Dat eerste mensenpaar, dat twee zonen krijgt. Kaïn, dat speer betekent, en waaraan men de betekenis "de verworvene" geeft. Het is een woordspel. Een kaïn in het Hebreeuws is gewoon een speer, maar het is verwant met het werkwoord "kanah", dat verwerven betekent. Abel betekent niets. IJdelheid, een zuchtje, niets materieels in elk geval. De ene klinkt meer te zijn als de

ander... En zoals het vaak gaat in de bijbel, merken we dat God een zwak heeft voor de mindere... Hij begenadigt Abel door te reageren op zijn offer.

Sommige mensen hebben iets van "God beschikt, Hij beslist in zijn goedheid wat Hij doet". Anderen stellen zich vragen: Waarom kijkt God om naar Abels offer en niet naar dat van Kaïn? Er zijn genoeg redenen te vinden, maar ze staan niet in de tekst. Ik sla ze daarom over. Daar gaat het niet om in deze tekst.

Feit is dat Kaïn boos wordt, omdat het de ander goed gaat en dat God vraagt: waarom ben je boos, waarom is je blik donker?

Ja, waarom? Het tiende gebod achtervolgt ons zo vaak... zet je zinnen niet op het materiaal van een ander, op de vrouw van een ander, op de eerbewijzen van een ander, op het geluk van een ander...

Veel te vaak borrelt er jaloezie in ons op. We vinden dat een ander dit of dat niet verdiend heeft. Niet genoeg voor gewerkt, niet mooi genoeg voor, niet van de juiste afkomst, ...

In die toestand komt God vragen: waarom is je blik donker, letterlijk: waarom valt je gezicht af, diegene die je normaal bent, die is niet te vinden, je wordt overweldigd door jaloezie.

De houding van Kaïn doet me denken aan de oudste zoon, de broer van de verloren zoon, wanneer die laatste een feest krijgt. De oudste heeft het altijd goed gehad, er is geen reden om jaloers te zijn. Maar toch, op het moment waarop de jongste zoon iets krijgt dat hij niet lijkt te verdienen gaat het mis. De oudste wordt boos.

En God zegt: Hoezo? Als je goed handelt, dan is er verheffing, dan word je daar op één of andere manier op een of ander moment voor beloond.

En als je niet goed handelt, dan ligt de zonde op de loer en dan moet je oppassen, je moet sterker zijn dan de zonde.

Op het moment waarop de wraak aan het groeien is in Kaïns hart, komt God tussen. Hij wijst op de mogelijkheid om sterker te zijn dan de zonde. Wie niet sterk is, wie zich door zijn gevoelens laat meeslepen, doet domme of vreselijke dingen. Die wordt gestraft.

Dat is het kantelmoment. Op dat moment kan het nog keren, kunnen we sterker worden en zelfs groeien.

Kaïn gaat met Abel naar het veld. Er staat iets eigenaardigs in de tekst: Kaïn zegt: ... en dan komt er niets. Kaïn probeerde waarschijnlijk vanalles te zeggen, maar het lukte hem niet. Waar de communicatie niet lukt, daar is veel kans dat er iets kapotgaat.

Er gaat iets kapot, iemand, de broeder. Zeven keer wordt de broeder genoemd, de broer. Eén van ons.

En dan spreekt God weer. Want je kunt wel denken dat je iemand kwijtraakt door hem te vermoorden, maar hij blijft je achtervolgen. Slechte daden komen als een boemerang terug. De aarde heeft haar mond opengesperd, de aarde lijdt mee... Daar komen we straks op terug.

God gaat met ons het gesprek aan. Er is geen mens bij wie niet vanbinnen een stem komt zeggen dat het niet goed was, wat hij deed, wanneer hij een broeder, een mens, heeft neergeslagen. God wijst ons onze plek. Hij wil niet dat er mensen sterven. Hij heeft er zelfs zijn zoon voor gegeven.

God roept de mens ter verantwoording. De mens is een antwoordend wezen. Maar wélk antwoord hij geeft... Het is niet altijd het juiste...

Omstaanders stellen Jezus de vraag: wie is mijn naaste? Hier zegt Kaïn: waar heb je 't over, ben ik soms mijn broeders hoeder? In onze wereld hebben we minister Jambon die zegt: "ik weet van niets" Het is niet zijn schuld, zoals meestal gaat het om een fout in de communicatie, maar hoe dan ook. Het antwoord van mensen kan bijzonder pijnlijk zijn.

Kaïn wordt naar een andere wereld verwezen. Hij zal zwerven en ronddolen. Wat kun je anders, als je je niet wilt verantwoorden. Waar hij zal wonen, zal de aarde die hij dient niet geven wat ze normaal geeft... De aarde lijdt mee. Het klimaat past zich aan. Dat was zo na de eerste zonde, toen Adam en Eva uit het paradijs werden verdreven, dat is nu weer zo, nu de dood met harde hand is ingetreden.

Ook dat mag ons doen denken. Beelden van de eindtijd in de bijbel gaan over ziekten, oorlogen en natuurrampen, jawel, die aarde zit daar ook weer bij. De wetenschap heeft het over de mens die zich aanpast aan zijn omgeving. De bijbel haalt er een ander aspect bij: de omgeving die zich aanpast aan de mens. Hoe kan het ook anders: een vervuilende mens, kan niet in een propere omgeving wonen. Het is dus logisch dat een visioen waarin de mens volledig ontaardt ook een aarde in grote problemen ziet.

En toch is dit verschrikkelijk trieste en donkere verhaal niet zonder hoop. Zelfs in dit verhaal schemert de hoop door. God gaat anders om met mensen dan wij gewoon zijn. Kaïn krijgt een teken van Gods bescherming. En Adam en Eva krijgen een nieuwe zoon. Je zou zijn naam kunnen vertalen met “in de plaats van”, hoewel het oude nooit zal vergeten worden, een nieuw begin.

Het verwijst naar de geboorte van de mensenzoon. Hij die “in onze plaats kwam”. In de plaats van die mensen vol jaloezie en gemene gedachten, die soms in gruweldaden tot uiting komen. In onze plaats is Hij geboren, heeft Hij alle beledigingen, alle pijn, alle kwaad gedragen, is Hij gestorven, opdat wij weer dichtbij God zouden kunnen leven.

En kijk wat er staat op het einde van Genesis 4.

En toen... bij de geboorte van Seth, toen... begon men weer de naam van God te aanroepen. En dat is waar het werkelijk om draait, niet onze commentaar op al wie zich vergrijpt aan boos gedrag, maar de nieuwe weg. Hoe kunnen we opnieuw beginnen en wel op zo'n manier dat God erbij kan zijn.

Filp. 4:

⁸Ten slotte, broeders en zusters, schenk aandacht aan alles wat waar is, alles wat edel is, alles wat rechtvaardig is, alles wat zuiver is, alles wat lieflijk is, alles wat eervol is, kortom, aan alles wat deugdzaam is en lof verdient. ⁹ Doe alles wat ik u heb geleerd en overgedragen, wat ik u heb verteld en laten zien. Doe het, en de God van de vrede zal met u zijn.